

Практична робота №4.

Тема: Міжнародні конвенції про збереження дикої фауни та флори: CITES

Мета: ознайомитися з основними міжнародними конвенціями щодо захисту диких видів тварин і рослин, їхніми механізмами, додатками та імплементацією в Україні.

Теоретичні відомості

CITES – Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Прийнята у Вашингтоні 3 березня 1973 року, набула чинності 1 липня 1975 року. Україна приєдналася до CITES 29 грудня 1999 року, Конвенція набула чинності для України 29 березня 2000 року. Станом на 2024 рік учасниками є 184 держави. Метою її є забезпечення того, щоб міжнародна торгівля дикими тваринами і рослинами не становила загрози їхньому виживанню.

Структура Конвенції – три додатки (Appendices):

Додаток I (Appendix I): види, які перебувають під загрозою зникнення. Торгівля дозволена тільки у виняткових випадках. (~1,100 видів). Приклади: тигр (*Panthera tigris*), африканський слон (популяції окремих країн), усі людиноподібні мавпи, чорний носоріг

Додаток II (Appendix II): види, торгівля якими має контролюватись, щоб уникнути загрози їхньому виживанню. Потребують дозвол на експорт. (~37,000 видів). Приклади: ведмідь бурий, вовк, усі види орхідей, кактуси, крокодили, папуги

Додаток III (Appendix III): види, які охороняються в межах окремої країни, яка потребує міжнародної допомоги для контролю торгівлі. (~200 видів). Країна самостійно включає види до цього додатку.

Система дозволів CITES:

- Експортний дозвіл (Export Permit) – видається країною експорту
- Імпортний дозвіл (Import Permit) – для видів Додатку I
- Сертифікат про реекспорт (Re-export Certificate)
- Сертифікат про походження (Certificate of origin)

Бернська конвенція – Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. Прийнята 19 вересня 1979 року в Берні (Швейцарія), набула чинності 1 червня 1982 року. Україна приєдналася 29 жовтня 1998 року, набула чинності 1 червня 1999 року. Метою є забезпечення збереження дикої флори та фауни і природних середовищ існування, особливо видів і місць існування, які потребують співробітництва декількох держав.

Додатки Бернської конвенції:

Додаток I: види рослин, що підлягають суворій охороні.

Додаток II: види тварин, що підлягають суворій охороні (заборонено вбивство, утримання, турбування, торгівлю). Приклади: вовк, лелека чорний, орлан-білохвіст, тритон гребінчастий, жук-олень

Додаток III: види тварин, що підлягають регульованій експлуатації. Регулюється полювання, методи вилову

Додаток IV: заборонені засоби і методи вилову та вбивства.

Бернська конвенція є основою для створення Смарагдової мережі (Emerald Network) – екологічної мережі Європи.

Боннська конвенція – Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (CMS). Прийнята 23 червня 1979 року в Бонні (Німеччина), набула чинності 1 листопада 1983 року. Україна приєдналася 1 грудня 1999 року, набула чинності 1 квітня 2000 року. Метою є охорона мігруючих видів тварин на всьому ареалі їх міграції, координуючи зусилля країн, через які проходять міграційні шляхи.

Додатки Боннської конвенції:

Додаток I (Appendix I): мігруючі види, що перебувають під загрозою зникнення. Вимагають негайного захисту: заборонено вилов, утримання, турбування. Приклади: горбатий кит, балобан, степовий орел, тюлень-монах.

Додаток II (Appendix II): мігруючі види, які потребують міжнародних угод для збереження. Спонукає країни укласти регіональні угоди (AGREEMENTS). Приклади: лебеді, журавлі, осетрові риби, кажани.

Рамсарська конвенція – Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення. Прийнята 2 лютого 1971 року в Рамсарі (Іран), набула чинності 21 грудня 1975 року. Україна приєдналася 29 жовтня 1996 року, набула чинності 28 лютого 1997 року. Метою є збереження та раціональне використання водно-болотних угідь як засобу досягнення сталого розвитку.

Ключові поняття:

Водно-болотні угіддя (Wetlands) – райони боліт, торфовищ, водойм природних чи штучних, постійних чи тимчасових, з водою стоячою чи проточною, прісною, солонуватою чи солоною, включаючи райони морських вод, глибина яких під час відпливу не перевищує 6 метрів

Список водно-болотних угідь міжнародного значення (Ramsar Sites)

Раціональне використання (Wise Use) – підтримання екологічних характеристик водно-болотних угідь

Критерії Рамсар – 9 критеріїв для визначення угідь міжнародного значення

Станом на 2024 рік в Україні нараховується 43 Рамсарських угіддя загальною площею понад 800 тис. га, що становить близько 1,3% території країни.

Завдання 1. CITES: Аналіз нелегальної торгівлі

Використовуючи базу даних CITES Trade Database (<https://trade.cites.org/>) оберіть одну групу видів: слонова кістка (африканський слон), роги носорога, панголіни (лускатики), орхідеї, папуги (певний вид), осетрові риби (ікра).

Дослідіть для обраної групи:

- ✓ до якого додатку CITES належить
- ✓ основні країни-експортери
- ✓ основні країни-імпортери
- ✓ обсяги легальної торгівлі (за останні 5 років)
- ✓ проблеми нелегальної торгівлі
- ✓ основні маршрути контрабанди

Чи є Україна транзитною країною для цього виду? Випадки затримання контрабанди в Україні (знайдіть новини), Покарання за незаконну торгівлю в Україні.

Завдання 2. Оберіть один вид з Додатку II Бернської конвенції, що зустрічається в Україні: *Lutra lutra* – Видра річкова, *Lynx lynx* – Рись звичайна, *Canis lupus* – Вовк сірий, *Haliaeetus albicilla* – Орлан-білохвіст, *Ciconia nigra* – Лелека чорний, *Triturus cristatus* – Тритон гребінчастий, *Bombina bombina* – Кумка червоночерева, *Lucanus cervus* – Жук-олень.

Створіть «Паспорт виду»:

- ✓ Наукова назва
- ✓ Українська назва
- ✓ Систематичне положення (ряд, родина)
- ✓ Статус у Червоній книзі України
- ✓ Статус за Червоним списком МСОП (IUCN Red List)
- ✓ Додаток Бернської конвенції
- ✓ Інші конвенції (CITES, Боннська)
- ✓ Регіони, де зустрічається
- ✓ Чисельність популяції (орієнтовно)
- ✓ Тренд (збільшується/стабільна/зменшується)
- ✓ Місця існування (оселища)
- ✓ Основні фактори загроз (мінімум 5)
- ✓ Найбільш критичні загрози
- ✓ Правовий захист в Україні
- ✓ Охоронювані території, де зустрічається вид (мінімум 3)
- ✓ Програми збереження

Запропонуйте 5 конкретних заходів для покращення статусу виду.

Завдання 3. Боннська конвенція: Міграційні маршрути птахів

Україна розташована на важливих міграційних шляхах птахів між Європою, Азією та Африкою. Територією України проходять два основні міграційні коридори: Східноатлантичний міграційний коридор (East Atlantic Flyway), Чорноморсько-середземноморський міграційний коридор (Black Sea-Mediterranean Flyway).

Оберіть один мігруючий вид птахів: *Anser erythropus* – Пискулька (Додаток I CMS, CR), *Aquila heliaca* – Орел-могильник (Додаток I CMS, VU), *Pelecanus crispus* – Пелікан кучерявий (Додаток I CMS), *Grus grus* – Журавель сірий (Додаток II CMS), *Ciconia ciconia* – Лелека білий, *Branta ruficollis* – Казарка червоношия (Додаток I CMS, VU)

Проаналізуйте міграцію виду:

- ✓ Місця гніздування
- ✓ Місця зимівлі
- ✓ Проміжні зупинки (stopover sites) в Україні
- ✓ Найдіть карту міграції виду (можна використати онлайн-ресурси)
- ✓ Чи гніздується вид в Україні?
- ✓ Ключові території для виду в Україні (ІВА – Important Bird Areas)
- ✓ Втрата місць зупинок
- ✓ Зіткнення з ЛЕП та вітряками
- ✓ Полювання (легальне/нелегальне)
- ✓ Зміна клімату
- ✓ Які країни важливі для збереження популяції виду?
- ✓ Створення/підтримка мережі ІВА

- ✓ Боротьба з нелегальним полюванням
- ✓ Модернізація ЛЕП (птахозахисні пристрої)

Контрольні запитання:

1. Поясніть різницю між трьома додатками CITES. Які види потребують найбільш суворого захисту і чому?
2. Як система дозволів CITES допомагає контролювати міжнародну торгівлю видами? Які документи необхідні для експорту виду Додатку I?
3. У чому полягає різниця між підходами Бернської конвенції (оселища та види) та CITES (торгівля)? Як ці конвенції доповнюють одна одну?
4. Чому мігруючі види потребують окремої конвенції (Боннської)? Які особливі виклики пов'язані з їх збереженням?
5. Яку роль відіграє Україна у збереженні мігруючих птахів Європи? Які є міжнародні зобов'язання України у цій сфері?